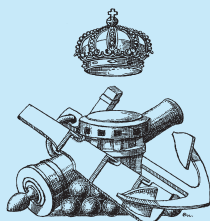

Rysslands krig mot Ukraina, bakgrund och orsaker

Av Christian Allerman

KUNGL. ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET
SVERIGES MARINA AKADEMI

Särtryck ur *Tidskrift i Sjöväsendet* N:r 2 2023
Sidorna 165-170

Ledamoten
CHRISTIAN ALLERMAN

Christian Allerman verkade under de första åren som sjöofficer i olika ubåtsjaktrelaterade befattningar inom marinflyget, i staber och till sjöss. Därefter följde allmän stabstjänst samt två perioder som marinattaché inom den Ryska federationen åren 1999-2002 och 2009. Han är idag reservofficer.

Rysslands krig mot Ukraina, bakgrund och orsaker

I början av 2014 genomförde Ryssland med hjälp av bland annat ”små gröna män” ett kuppärtad övertagande av Krim från Ukraina. Våren 2014 fortsatte Ryssland sin aggression i Donbassområdet vilken under sommaren 2014 utvecklades till ett sedan dess pågående krig mellan Ryssland och Ukraina. Under 2021 byggde Ryssland upp stora styrkor och genomförde stora övningar på såväl eget territorium som i Belarus och då i direkt anslutning till Ukrainas gränser. Dessa förberedelser resulterade i invasionen den 24 februari 2022. Ett angrepp väl att jämföras med Tysklands invasion av Polen den 1 september 1939. Det vill säga, en stormakts oprovocerade totalangrepp på en mindre grannstat i syfte att annektera densamma.

Angreppet var politiskt sett grundat på den ryska uppfattningen att Ukraina inte har rätt att utgöra en egen stat. ”De är ju egentligen ryssar men har glömt bort det”, som ryssen på gatan intervjuad i media ibland uttrycker sig. Uttalandet speglar en syn på ukrainaren som tyvärr inte är alldeles ovanlig i den ryska befolkningen. Synen att ukrainaren egentligen är en ryss och Ukraina en del av Ryssland har en mycket lång tradition i den ryska mentaliteten vars början kan härledas tillbaka till Kiev-riket. I denna artikel kommer jag att försöka förklara några olika delar i bakgrunden till detta intoleranta synsätt.

Historiska bakgrunder

För att finna början på denna utveckling får vi gå tillbaka till Kievriket vilket anses vara grundat år 862 av vikingen Ruriks son Oleh (Oleg). Riket var på 1000-talet att betrakta som en regional stormakt, men började under mitten av 1100-talet att falla sönder i mindre delar och uppdelades slutligen i cirka 15 furstendömen.

Kiev-riket år 862 till mitten av 1100-talet *Det uppdelade Kiev-riket. Karta över Rus år 1054—1132. Källa: Wikimedia commons*

Mongolerna kom till vår del av världen år 1237 och Kiev erövrades år 1240. Gyllene Hordens välde i Europa upphörde slutligen helt i början av 1500-talet varvid det nuvarande ukrainska området i stor utsträckning kom under polskt välde. Polackerna var dock inga populära herrar för det ukrainska folket vilket ledde till att från och med 1591 ett flertal kosackuppror mot polackerna genomfördes. Kulmen på denna upprorsvåg kom 1648 då kosacken Bohdan Chmelnytskyj ledde upproret. Han tog kontroll över större delen av Ukraina. Väl medveten om att polackerna inte skulle ge upp det ukrainska territoriet så lätt insåg Chmelnytskyj att de behövde en allierad för att över tid kunna stå emot Polen. Han vände sig därför till Moskva och ställde sig under Moskva furstens beskydd år 1654. Ukraina kom därigenom in i den moskovitiska/ryska intressesfären. Denna överenskommelse om beskydd av Moskva skulle visa sig vara ett för Ukraina historiskt och fatalt strategiskt misstag.

Bara några år senare, efter ett krig mellan furstendömet i Moskva och Polen, slöt dessa två parter 1667 en fred där Moskva och Polen kom överens om att dela upp det ukrainska territoriet mellan sig. Därigenom försvann den nyss uppnådda självständigheten för Ukraina. Perioden därefter kallas den ”stora ruinen” i landets historieskrivning.

Sista försöket att före 1900-talet att skapa en självständig nation gjordes av kosacken Hetmanen Ivan Petrovitj Mazepa i början av 1700-talet. Som väl känt är deltog Mazepa och hans kosacker på Sveriges sida i slaget vid Poltava 1709. I och med denna förlust

för Sverige var det även slut på Mazepas strävanden och han följde med Karl XII till Bender där han dog i oktober 1709. Ryssland stärkte därefter ytterligare sitt grepp om Ukraina.

År 1783 besegrades Krim-khanatet, en rest av mongol-väldet, av Katarina den storas general Furst Potemkin vilket resulterande i att Krim annekterades av Ryssland. Under 1800-talet varierade den ryska repressionen i den ukrainska delen av Ryssland beroende på vilken tsar som regerade. Hela tiden levde dock en ukrainsk nationell känsla kvar, främst manifesterad av det ukrainska språket. Den styrande eliten i Ukraina övergick till stor del till det ryska språket, men ukrainskan blev kvar företrädesvis ute på landsbygden.

Efter tsardömets fall 1917 utropade Centrala Rådet i Kiev den 22 januari 1918, som ett led i ukrainska nationella frihetssträvanden, Ukraina som en självständig stat. Den nya staten fick namnet ”Ukrainska folkrepubliken”, även känd som ”Ukrainska nationella republiken”. Denna nya statsbildning, sprungen ur det gamla ryska imperiet, sågs inte med blida ögon av bolsjevikregimen under Lenin i Moskva. Följden blev ett krig mellan de självständighetssträvande ukrainarna och Röda Armén, ett krig där även Polen var inblandat. Det så kallade polsk-sovjetiska kriget (februari 1919–mars 1921) slutade med freden i Riga den 18 mars 1921. Då var Ukrainska folkrepubliken krossad och den Ukrainska folkrepubliken delades. Galizien och Volynien gick till Polen och resterande större del gick till bolsjevikerna i Kreml.

Under åren 1921-1922 beordrade Lenin att stora mängder spannmål skulle tas från Ukraina till de stora arbetarmassorna i Ryssland. Utan bröd till det arbetande folket bedömde Lenin att bolsjevikerna inte skulle kunna behålla makten, då ett svältande folk gör uppror. Lenin beordrade: ”Sänd omedelbart Bröd, Bröd och Bröd. Inget annat är viktigare”. Bolsjevikerna beslagtog mängder av spannmål i landets södra delar vilket skapade svält såväl i Ukraina som i Ryssland, bl.a. i Volgaområdet. Detta gav en föraning om hur hänsynslöst Lenins och hans bolsjeviker skulle komma att behandla folket i landets olika delar för att vid behov säkra sin egen makt.

Sovjetunionen grundades den 30 december 1922 varvid Ukraina var en av de fyra republikerna i den nya unionen. Övriga tre var Ryska, Vitryska och Transkaukasiska rådsunionerna.

Under åren 1923-1929 var Lenin och bolsjevikerna tvingade att låta ukrainska bönder i fred få fortsätta odla sin jord som fria bönder. Helt korrekt bedömde Lenin att detta var enda sättet att få tillräckliga skördar för folkets försörjning. Men då dessa bönder många gånger stod för både det ukrainska språket och för självständighetstankar av olika slag, bedömde Kreml att det med tiden skulle bli nödvändigt att kväsa dessa envetna frihetssträvanden. Detta realiserades sedermera av Stalin genom den planekonomiska tvångskollektivisering som han beordrade och genomförde i början av 1930-talet.

Holodomor – Den stora svält

Stalins tvångskollektivisering genomfördes ytterst hårdhänt av kommunistiska så kallade aktivistbrigader vilka tvingade bönderna att lämna ifrån sig i princip hela sin skörd. Resultatet ledde till Holodomor eller svältkatastrofen i Ukraina 1932-33.

Holodomor är en av de största katastroferna i Ukrainas moderna historia. Miljontals människor dog. Uppskattningen av antalet döda varierar mellan 3 - 3,5 miljoner och 7 miljoner döda. Under Sovjettiden talades inte mycket om Holodomor. Detta var en medveten rysk politik i syfte att förneka och lägga bakom sig denna grymma behandling av ukrainarna. Efter det självständiga Ukrainas återuppståndelse under 1991 har minnet av Holodomor åter blivit en levande del av Ukrainas historia. Den ryska invasionen 2022 har påmint ukrainarna om hur de behandlades av ryssarna under Holodomor. I detta minne finns säkert en del av motivet till den starka motståndsviljan hos det ukrainska folket i det nuvarande kriget.

Ryska imperiets fall

Ryska Federationen deklarerades formellt den 23 aug 1991 och erkändes internationellt den 25 december 1991. Den 8 december 1991 kom Ryska federationens, Ukrainas och Belarus presidenter formellt överens om att upplösa Sovjetunionen vilket beslut sedan genomfördes den 31 december 1991. I stället uppstod 15 självständiga stater. Armenien, Azerbajdzjan, Estland, Georgien, Kazakstan, Kirgizistan, Lettland, Litauen, Moldavien, Ryssland, Tadzjikistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan och Belarus.

Därmed hade det Tsarryska/Sovjetiska Imperiet fallit isär, i likhet med vad imperier brukar göra med tiden. När ett imperium faller tar det många gånger en viss tid intill dess att politiker och folket har tagit in denna nya situation och, om än många gånger motvilligt, accepterat, att nya tider är här och att den gamla nationen, nu mindre, ändå kan leva vidare och positivt utvecklas i en ny värld.

I modern tid kan vi notera att exempelvis Frankrikes och Englands globala imperier har monterats ner. Dessa två folk har relativt snabbt insett det nödvändiga i förändringen och har sedan utvecklat och anpassat sig till den nya situationen på bästa möjliga sätt för länderna.

Dagens Ryssland

I dagens ryska federation har dock maktens politiker i Kreml, många i landets elit och tyvärr även delar av det ryska folket, på intet sätt accepterat att det ryska/sovjetiska imperiet har fallit samman. Detta kläddes tydligt i ord av Putin i München år 2007 när han deklarerade att ”Sovjetunionens sammanbrott är den största geopolitiska katastrof som har drabbat Ryssland.” Fantomsmärtnan över det förlorade imperiet är stor. I denna fantomsmärta kan vi finna en av orsakerna till kriget mot Ukraina.

Krim

En särskild omistlig del av det förlorade imperiet är nog för en del ryssar förlusten av Krim i och med Sovjetunionens upplösning. Det var ukrainaren Sergej Chrusjtjov som 1954 överförde Krim från den Ryska rådsrepubliken till den Ukrainska rådsrepubliken. En juridisk åtgärd som i praktiken inte spelade någon roll för alla sovjeters möjligheter att vistas på sanatorier och semesterhem på det vackra och varma Krim. I och med Sovjetunionens upplösning 1990 kom dock Krim att ligga i utlandet och inte längre inom det egna ”riket”. En situation som många ryssar upplevde, och till del även idag upplever, som felaktig och orättvis.

I Budapestavtalet från 1994, slutet mellan de tre kärnvapenmakterna Ryska Federationen, USA och Storbritannien och de forna sovjetrepublikerna Ukraina, Belarus och Kazakstan, förbinder sig bland annat de tre kärnvapenmakterna att de inte ska hota med, eller använda, våld mot Ukrainas, Kazakstans och Belarus territoriella integritet eller politiska självständighet. Avtalet utgör således ett de facto erkännande av dessa tre länder som suveräna nationer med okränkbara gränser. Med andra ord, Ryska Federationen har i detta internationella avtal skrivit under på att Krim tillhör Ukraina. Ytterligare ett resultat av avtalet var att Ukraina, Belarus och Kazakstan mellan 1993 och 1996 upphörde att inneha kärnvapen. Ukraina hade vid den tiden, som ett arv från Sovjetunionen, en stor kärnvapenarsenal vilken i sin helhet överfördes till den Ryska Federationen.

Det var även i Jalta på Krim som den 4-11 februari 1945 de blivande segrarmakternas ledare, Franklin D. Roosevelt, Winston Churchill och Josef Stalin möttes för att inbördes besluta och strukturera hur Europa skulle utvecklas efter krigsslutet. Ett möte som var mycket viktigt för Stalin, då det bekräftade Sovjetunionens prestige och likvärdiga ställning med två av den dåvarande världens stormakter.

Det finns även ett antal andra bakomliggande orsaker än ovan nämnda ”fantoms-märtdor” över förlorat territorium till det ryska intoleranta synsättet på Ukraina. Orsaker vilka sedan har katalyserats och bidragit till annekteringen av Krim, kriget i Donbass och slutligen den ryska invasionen. Jag vill särskilt lyfta fram två orsaker som inte ofta kommer fram i dagens intensiva debatt om kriget.

Den ryska självbilden

Den första orsaken är den ryska självbilden av att man, trots Sovjetunionens upplösning, fortfarande är ett stort och mäktigt folk och nation. Detta betraktelsesätt är bland annat grundat på det obestridliga faktum att den ryska federationen geografiskt sett är världens största stat. Ett faktum som hamras in i alla elever i skolan från späda ålder. Såsom varande ett stort och mäktigt land anser man sig ha naturlig rätt till intressesfärer i anslutning till det egna territoriet. Det vill säga kunna dominera/dikttera politiken i sina grannländer. Synen passar väl in i den allmänna ryska mentaliteten om den starkes rätt gentemot den svage. Eller om man så vill, har man makt och styrka skall man använda detta till att bland annat bestämma över andra, till exempel andra nationer.

”Ukraina är en del av Ryssland”

Den andra stora bakomliggande orsaken är, alltsedan Kiev-rikets dagar, men kanske framför allt efter det att Ukraina ställde sig under Moskva-furstens beskydd år 1654, att Ukraina av ryska och sedermera sovjetiska härskare alltid har betraktats som en gammal och evig del av det egna, ryska territoriet. Med detta synsätt, vilket också delas av många av dagens ryssar, så har det under århundradena inte funnits, och finns inte heller idag, en allmänt spridd rysk acceptans för en fri och självständig ukrainsk nation.

Säkerhets- och underrättelsetjänsternas rapportering

Många tecken tyder på att Putin förleddes av sin egen underrättelse- och säkerhetstjänst till att tro att det ukrainska folket skulle ta emot invasionen med bröd och salt

som välkomstgåvor. Tjänsterna vågade sannolikt inte att rapportera annat än att ukrainarna i stort skulle välkomna ryssarnas befrielse från den förmenta nazistiska ledningen i Kiev. En anpassad rapportering grundad på respekten och rädslan för den enväldige Tsaren Putin som inte gärna vill lyssna på annat än vad som passar hans eget sinne och narrativ.

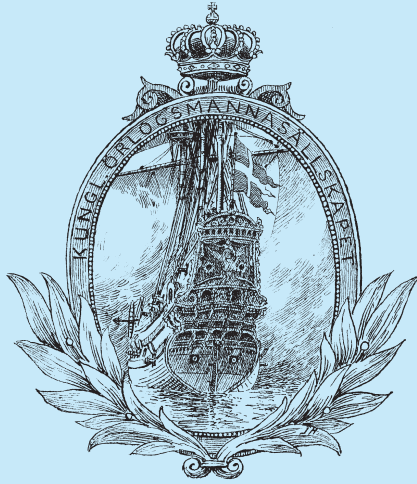
Slutord

Jag har i denna artikel försökt att i den stora komplexa bild som ligger bakom detta krig lyfta fram några av bakgrunderna till annekteringen av Krim, kriget i Donbass och slutligen den ryska invasionen.

Upplevda fantomsmärton över det förlorade imperiet, den storvulna ryska självbildningen med sin syn att landet har rätt till intressesfärer i närområdet, samt den månghundraåriga ryska synen på Ukraina som ett landskap i Ryssland är tre viktiga delar i Putins beslutsunderlag. Dessa tre faktorer, i kombination med den falska rapporteringen till självhärskaren om det ukrainska folkets förmenta välkomnande inställning till att införlivas i Ryssland, utgör väsentliga delar i den grund på vilken Putin tog beslut om en eskalation av det pågående kriget till en fullskalig invasion av Ukraina den 24 februari 2022.

Ett beslut stridande mot såväl folkrätt som internationell rätt och med ännu inte överblickbara konsekvenser för såväl de två nu lidande folken, i första hand det hårt drabbade ukrainska folket men även i viss mån det ryska folket, som för mänskligheten i stort.

TIDSKRIFT I SJÖVÄSENDET
FÖRSTA UTGIVNINGÅR 1836
KUNGL. ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET
SVERIGES MARINA AKADEMI

Ansvarig utgivare och redaktör: Kommendör Bo Rask, e-post: editor@koms.se

Redaktionens adress: c/o Bo Rask, Kungl. Örlogsmannasällskapet, Teatergatan 3, 1 tr, 111 48 Stockholm, Telefon: 076-632 3883

Redaktionskommitté: Kommendör Lars Wedin och Ambassadör Marie G. Jacobsson

Formgivare: Konteramiral Thomas Engevall, e-post: engevall@koms.se

Annonsansvarig: Kommendör Torbjörn Lundströmer, e-post: advertisements@koms.se

Bankgiro: 454-8731, Swish: 123 437 59 29

Ärenden om prenumeration och övriga administrativa ärenden rörande tidskriften hänvisas till redaktören.

Kungl. Örlogsmannasällskapets postadress:

Teatergatan 3, 1 tr, 111 48 STOCKHOLM

Telefon: 070-299 7095,

E-post: akademien@koms.se

Hemsida: www.koms.se

Bankgiro: 378-2786, Swish: 123 179 75 13, Organisationsnummer: 835000-4282

Kungl. Örlogsmannasällskapets biblioteks adress: Amiralitetstorget 7,

371 30 KARLSKRONA Telefon: 070-649 2533, E-post: librarian@koms.se

Tidskrift i Sjöväsendet utkommer med minst fyra nummer årligen. 2023 utkommer fem nummer. En ettårig prenumeration kostar 250:- för prenumeranter med postadress inom Sverige och 350:- för prenumeranter med utrikes postadress. Avgiften betalas till bankgiro nr 454-8731 (glöm ej ange namn och adress!).

Om Kungl. Örlogsmannasällskapet så beslutar kan författaren till införd artikel belönas med akademiens medalj, hedersomnämning och/eller penningpris.